

อนุสาวรีย์แห่งชัยชนะในสงครามอานามสยามยุทธ

กัมพูชา เวียดนาม : วัดชัยชนะสงคราม กทม.

Monument to Victory in the Annam War, Khmer Battlefield, Vietnam: Wat
Chaichana Songkhram, Bangkok.

พระปลัดระพิน พุทธิสารโร ดิเรก ด้วงลอย มัลลิกา ภูมะธน

Phrapalad Raphin Buddhisar, IDirek Duangloy, Mallika Phumathon

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Sawan Campus

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Faculty of Management Science, Nakhon Sawan Rajabhat University

Email : raphind@yahoo.com

วันที่รับบทความ (Received) : 22 มกราคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 11 เมษายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 18 เมษายน 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้เขียนถึง อนุสาวรีย์แห่งชัยชนะในสงครามอานามสยามยุทธ เขมร เวียดนาม : วัดชัยชนะสงคราม กทม. อันเป็นศาสนสถานในพระพุทธศาสนาที่สะท้อนแนวคิดในเรื่องชัยชนะกับการสร้างอนุสรณ์สถานในพระพุทธศาสนา ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย การสังเกตจากพื้นที่จริง และเขียนนำเสนอในรูปแบบบทความทางวิชาการ

การสร้างอนุสรณ์สถานที่เนื่องด้วยชัยชนะจากสงครามมีอยู่ทั่วไปทั่วโลก โดยวัดชัยชนะสงคราม เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่ถูกสร้างด้วยคติดังกล่าว โดยเป็นวัดในพระพุทธศาสนาที่สร้างขึ้นในบริเวณบ้านและที่ดินของเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) แม่ทัพใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 3 ภายหลังจากเดินทางไปรบชนะญวนและเขมรกลับมา ได้มีจิตศรัทธายกที่ดินและบ้านถวายเป็นวัด ตั้งชื่อว่า "วัดชัยชนะสงคราม" เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งการมีชัยชนะสงคราม อยู่ในพื้นที่คลองถม ในเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร วัดถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ของชัยชนะในสมรภูมิกัมพูชา โดยมีวัดหรือศาสนสถานที่เนื่องด้วยสงครามและเหตุการณ์นี้ อาทิ วัดเทพศิลา วัดพระไกรสิทธิ์ (น้อย) และ วัดปราบปัจฉามิตร หรือ วัดกระโดน (รศ. ๒๓๘) ที่เมืองพระตะบอง ที่สร้างเมื่อ พ.ศ. 2388 วัดพระพุทธโฆสาจารย์ หรือ วัดเงินหม้อมแงก (รศ. ๒๓๘) ที่พนมเปญ ล้วนเนื่องจากเหตุการณ์ในสมรภูมิในครั้งนั้นด้วย ประหนึ่งเป็นอนุสรณ์แห่งสงครามและการต่อสู้ในอดีตด้วย

คำสำคัญ: อนุสาวรีย์แห่งชัยชนะ, อานามสยามยุทธในเขมรและเวียดนาม, วัดชัยชนะสงคราม

Abstract

This article is written about Victory Monument in the Siam Yutta War, Cambodia, Vietnam: Wat Chaichana Songkhram, Bangkok, which is a religious place in Buddhism that reflects the concept of victory and the creation of monuments in Buddhism. Use study methods from documents, research, and observation from real areas. and write and present it in the form of an academic article

The results of the study concluded that Memorials to victory in war are erected all over the world. By Wat Chai Chana Songkhram It is another place that was built with such a motto. It is a Buddhist temple built in the area of the house and land of Chao Phraya Bodindecha (Sing Singhaseni), a major army commander in the reign of King Rama III after returning to fight against the Vietnamese and Cambodians. Devotees raised up land and houses to make a temple and named it "Wat Chaichana Songkhram" to commemorate the victory in the war. Located in the Khlong Thom area In Samphanthawong District Bangkok That was built as a memorial to the war in Cambodia. And there are temples or places of worship related to the war and events related to that war, such as Wat Theplila, Wat Phra Kraisi (Noi) and Wat Prappachamit or Wat Kradon (វត្តក្តលដូនចារ) in Battambang City. Built in 1845, Wat Phra Phutthakosachan or Wat Chen Dom Daek. (វត្តព្រះពុទ្ធបោសា ចាញ់) at Phnom Penh, all due to the war and events on the battlefield at that time as well. It is as if it is a memorial of past wars and battles.

Keywords: Victory Monument, Annam Battlefield in Cambodia and Vietnam, Victory War Temple

บทนำ

อนุสรณ์สถานหรือสถานที่ที่ถูกสร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งชัยชนะมีอยู่ทั่วโลก เรียกว่า ชัยชนะของสงครามเป็นสัญลักษณ์ของผู้ชนะที่สร้างอนุสรณ์สถานไว้เป็นหลักฐานหรือเฉลิมฉลองต่อชัยชนะนั้นๆ กรณีของผู้เขียนมาร่วมพิธีพระราชทานเพลิงศพ (17 มีนาคม 2567) พระราชวริยะสุนทร (ยิน วรกิจใจ) อดีตคณบดีคณะสังคมศาสตร์ และอดีตรองอธิการบดี มจร ณ วัดชัยชนะสงคราม (วัดตึก) กทม. (พระมหาสยาม สยามิโก และคณะ, 2567) โดยความเป็นมาของวัดชัยชนะสงคราม คือวัดที่ถูกสร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งชัยชนะ ด้วยเหตุการณ์ของสงคราม ในสมรภูมิกอญสยามยุทธ (ถนอม อานามวัฒน์, 2516) ที่มีพื้นที่การต่อสู้ อยู่ในกัมพูชา และบางส่วนของเวียดนาม โดยมีเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) และความทรงจำร่วม

บางประการเช่นรัชกาลที่ 3 กับการให้ชุดคลองแสนแสบ (วารสาร จิวชัยศักดิ์, 2556) การสร้างวัดร่วมกับเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์สถานในเหตุการณ์นั้น ๆ (รุ่งอรุณ กุลธำรง, 2556) ดังนั้นภาพจำเหล่านี้จึงปรากฏเป็นความทรงจำของผู้เขียน ในฐานะที่เคยไปใช้ชีวิตอยู่ในกัมพูชารับรู้ผ่านเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับกัมพูชาและบทบาทของเจ้าพระยาบดินทรเดชา ในพื้นที่ของเขมร จนกระทั่งเมื่อได้มีโอกาสมาที่วัดชัยชนะสงคราม จึงเยี่ยมชมภาพรวมพร้อมกับชมประวัติศาสตร์เชิงพื้นที่อันเนื่องด้วยกัมพูชา เวียดนาม อนุสรณ์สถานแห่งความทรงจำที่เนื่องด้วยสงครามและการสร้างวัดในพระพุทธศาสนาให้เป็นสัญลักษณ์แห่งชัยชนะแห่งสงครามในอดีตนั้น ซึ่งจะได้เขียนนำเสนอแบ่งปันข้อมูลเชิงประจักษ์จากพื้นที่ของศาสนสถานนี้ต่อไป

ภาพที่ 1 ผู้เขียนร่วมพิธีพระราชทานเพลิงศพ พระราชวริยະสุนทร (ยืน วรกิจใจ) อดีตเจ้าอาวาสวัดชัยชนะสงคราม (วัดตึก) กรุงเทพฯ อันเป็นที่มางานเขียนนี้ (ภาพผู้เขียน 17 มีนาคม 2567)

ภาพที่ 2 พิธีพระราชทานเพลิงศพ พระราชวริยະสุนทร (ยืน วรกิจใจ) อดีตเจ้าอาวาสวัดชัยชนะสงคราม (วัดตึก) แลสถาปัตยกรรมที่สะท้อนความเกี่ยวเนื่องเป็นรูปสิ่ง (เสนีย์) ที่หน้าบ้านอุโบสถวัด (ภาพผู้เขียน 17 มีนาคม 2567)

ชัยชนะกับศาสนสถานในพระพุทธศาสนา

การแสดงออกต่อชัยชนะ หรือความสำเร็จ คงเป็นเรื่องปกติของมนุษย์แต่วิธีการหรือนัยยะของการแสดงออกคงแตกต่างกันไปตามสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เหมาะสม ดังกรณีของการสร้างอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ เพื่อเทิดทูนวีรกรรมของทหาร ตำรวจ และพลเรือนที่เสียชีวิตไปในกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส เรื่องการปรับปรุงพรมแดนไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส ซึ่งในครั้งนั้นมีผู้เสียชีวิต 59 คน ทั้งทหาร ตำรวจ และพลเรือน โดยพลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นผู้วางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2484 และจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นผู้ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2485 ที่นัยหนึ่งเป็นการอธิบายถึงชัยชนะของสงครามอินโดจีน หรือการสร้างวัดใหญ่ชัยมงคล พระนครศรีอยุธยา ในช่วงสมัยของพระนเรศวร (พ.ศ. 2133-2148, 14 ปี 271 วัน) ที่ถือว่าการประกาศเอกราชเป็นนัยยะสำคัญของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ รวมไปถึงเมื่อคราวพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เสด็จขึ้นครองราชสมบัติเป็นปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี (พ.ศ. 2325-2352) เมื่อพุทธศักราช 2325 มีพระราชประสงค์ที่จะสร้างสิ่งก่อสร้างขึ้นให้คล้ายคลึงกับกรุงศรีอยุธยามากที่สุด วัดที่ตั้งอยู่ใกล้พระบรมมหาราชวังได้ทรงปฏิสังขรณ์ใหม่ ตลอดจนเปลี่ยนชื่อวัดให้เหมาะสม โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อวัดกลางนาเป็นวัดทองปุม และให้เป็นวัดพระสงฆ์ฝ่ายรามัญ เช่นเดียวกับวัดทองปุมที่กรุงศรีอยุธยา เพื่อเทิดเกียรติทหารชาวมุสลิมในกองทัพสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท (พ.ศ. 2286-2346) ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการต่อสู้กับพม่าในสงครามเก้าทัพ เมื่อ พ.ศ. 2328 สงครามที่ทำดินแดนและสามสบ เมื่อ พ.ศ. 2329 และสงครามที่นครลำปางป่าซาง เมื่อ พ.ศ. 2330 สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทได้ทรงบูรณปฏิสังขรณ์วัดทองปุมแล้วถวายเป็นพระอารามหลวงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามใหม่ว่า วัดชนะสงคราม เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ทรงมีชัยชนะต่อพม่าในการรบทั้ง 3 ครั้ง รวมไปถึงการสร้าง วัดชัยชนะสงคราม จังหวัดตาก ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งชัยชนะเช่นกัน ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2258 เดิมชื่อ วัดท่าชัย หรือ วัดดอยท่าชัย แต่ชาวบ้านนิยมเรียกว่า วัดท่าแค ตามชื่อหมู่บ้าน สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ในการที่กองทัพอยุธยาได้รับชัยชนะในการรบสู้กับข้าศึกในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ โดยบริเวณด้านหลังหมู่บ้านมีคันคูซึ่งสมเด็จพระมหาจักรพรรดิมีรับสั่งให้ทหารขุดดินทำคันคูด้านทานกองทัพข้าศึก บริเวณที่ขุดปัจจุบันเรียกว่า หนองคา ยังปรากฏให้เห็นอยู่ หรือวัดอาษาสงคราม ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งชัยชนะ แต่เป็นการตีความอีกแบบว่าสงครามทำให้มีคนตายจึงประหนึ่งเป็นการสร้างเพื่อล้างบาป ซึ่งมีประวัติว่าสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2363 สมิงอาสาสงครามหลังรบชนะข้าศึกได้ถวายที่ดินเพื่อสร้างวัดเป็นการล้างบาปและตั้งนามวัดตามราชทินนาม วัดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2496

อีกนัยหนึ่งหากผ่านกระบวนการตีความกรณีเมื่อจำเพาะไปที่กัมพูชา ศาสนสถานในพระพุทธศาสนากรณีของนครธม ย่อมเป็นเครื่องยืนยันต่อชัยชนะของพระพุทธศาสนาต่อรัฐอินดู ในช่วงคาบเกี่ยวและเป็นรอยต่อของกันและกัน หรือบุโรพุทโธ แห่งอินโดนีเซียที่ได้ชื่อว่าเป็นศาสนสถานในพระพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดในโลก ได้เป็นเครื่องยืนยันต่อประเด็นสาธารณะให้เห็นได้อย่างชัดเจน ว่าเป็น

มรดกของพระพุทธศาสนาอีกนัยหนึ่งเป็นอนุสรณ์แห่งกาลเวลาที่ยืนยันว่าพระพุทธศาสนาเคยเจริญหรือมีถูกยอมรับโดยฝ่ายปกครอง จนกระทั่งกลายเป็นส่วนสำคัญของสังคมในช่วงเวลานั้นด้วยเช่นกัน

วัดทางพระพุทธศาสนากับมรดกจากสงครามของเจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี)

หากศึกษาสงครามอานามสยามยุทธในสมรภูมิของกัมพูชา เวียดนาม จะพบว่ามีบุคคลเช่น เจ้าพระยาบดินทร์เดชา เป็นบุคคลสำคัญ การขุดคลองแสนแสบ (ศานติ ภักดีคำ, 2553) การสร้างวัดที่เนื่องด้วยการขุดคลอง การสร้างวัดไว้เป็นอนุสรณ์สถานแห่งความสำเร็จ หรือการแสดงออกต่อความสำเร็จในบริบทที่แตกต่างกัน ซึ่งวัดชัยชนะสงคราม ที่ผู้เขียนได้เดินทางไปร่วมงานศพก็เป็นอีกสถานที่หนึ่ง ด้วยความทรงจำและรับรู้ของผู้เขียนวัดแห่งนี้เป็นวัดที่เนื่องด้วยสงคราม หรือสร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งชัยชนะ และยังมีเหตุการณ์ที่เนื่องด้วยวัดดังกล่าวก็คือเจ้าคุณอิน (พระราชวิริยสุนทร (อิน วรกิจโจ), พ.ศ. 2540-2566) เป็นอดีตคนบดที่ผู้เขียนปฏิบัติงานในตำแหน่งอาจารย์ (1 มิถุนายน 2567-) ในปัจจุบัน และบุคคลที่เป็นรักษาการเจ้าอาวาสในปัจจุบัน พระศรีรัตนนิมิต (วีรภัทร รตนบุญโย, พ.ศ. 2566-) เป็นอดีตนิสิตที่ผู้เขียนเคยบรรยายถวายความรู้ในระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ซึ่งมีความทรงจำเนื่องด้วยวัดชัยชนะสงครามและเนื่องด้วยบุคคลที่อยู่อาศัยที่วัดแห่งนี้

ในส่วนการเดินทางครั้งนี้เมื่อไปร่วมงานศพแล้ว จึงให้ประหวัดถึงเจ้าพระยาบดินทร์เดชา ในสงครามในพื้นที่กัมพูชา โดยเนื่องด้วยการสร้างวัดเป็นอนุสรณ์สถานแล้ว ยังมีลักษณะอีกประการหนึ่งคือการสร้างวัดหรือทำกิจกรรมที่เนื่องด้วยศาสนาใน 2 กรณีคือเป็นชาวพุทธ แสดงออกต่อความเชื่อทางศาสนา ในฐานะเป็นวิถีของชาวพุทธ อีกนัยหนึ่งเป็นประหนึ่งการสำนึกต่อความรุนแรงในฐานะที่เป็นสถานที่ “ไถ่ถอน” ต่อสำนึกบางประการทางศาสนา และอีกกรณีหนึ่งเป็นการสะท้อนคิดเพื่อบอกว่า ผิดแต่ก็ไถ่ถอนความผิดด้วยการแสดงออกอีกสิ่งหนึ่ง

วัดชัยชนะสงคราม เดิมชื่อ "วัดตึก" สร้างขึ้นในบริเวณบ้านและที่ดินของเจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี) แม่ทัพใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 3 ภายหลังจากเดินทางไปรบชนะญวนและเขมรกลับมา ได้มีจิตศรัทธายกที่ดินและบ้านถวายเป็นวัด ตั้งชื่อว่า "วัดชัยชนะสงคราม" เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งการมีชัยชนะสงคราม อยู่ในพื้นที่คลองถม ในเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

รวมไปถึงการสร้างศาสนสถานในพื้นที่ของสงครามอย่าง วัดพระพุทธโฆสาจารย์ ที่มีข้อมูลว่าได้รับการบูรณะโดยเจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี) เมื่อครั้งที่ยกทัพมาที่กรุงพนมเปญ สันนิษฐานว่าวัดคงเกิดความเสียหายมากหลังจากเวียดตามเข้ามาปกครองพนมเปญ เจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ได้บูรณปฏิสังขรณ์วัดและสร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ใน พ.ศ. 2385 เป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองทรงเครื่อง วัดพระพุทธโฆสาจารย์ หรือ วัดเงินฝ่อแก้ว (វត្តព្រះពុទ្ធបោសាចារ្យ) เป็นวัดที่กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา (ศานติ ภักดีคำ, 2560; ไทยรัฐ, 2558) ด้วยเหตุที่วัดอยู่ใต้ไอร์จันตีเหล็ก จึงได้ชื่อว่า "วัดเงินฝ่อแก้ว" ซึ่งแปลว่า "เงินตีเหล็ก" ตามประวัติสร้างขึ้นตามพระบรมราชโองการของเจ้าพระยา

ญาติ ผู้ตั้งเมืองพนมเปญ ได้สถาปนากรุงพนมเปญเป็นราชธานีครั้งแรกในปี พ.ศ. 1978 แล้วสร้างวัดวาอารามพร้อม ๆ กันหลายวัด ดังความว่า

"พระบรมมหาราชวังได้ก่อสร้างขึ้นทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของภูเขาโดนเปญ (เขายายเพ็ญ) พระองค์ได้จัดแจงขุดคลอง พูนดินก่อสร้างถนนหนทาง และวัดพนมให้ได้สดสวยงาม เจดียใหญ่เหนือยอดเขาโดนเปญ ตั้งอยู่ด้านหลังพระวิหาร ได้ถูกก่อสร้างโดยพระองค์ เพื่อที่จะประดิษฐานพระพุทธรูปจตุรทิศทำด้วยสัมฤทธิ์ พระองค์ได้จัดแจงสร้างวัดวาอารามที่รอบวัดพนม มีวัดลังกา สำหรับประดิษฐานพระคัมภีร์ไตรปิฎก วัดอุณาโลมและวัดพระพุทโธมสะ (วัดเงินด้อมแตก-วัดจันทิเหล็ก)

ส่วนความเกี่ยวเนื่องกับเจ้าพระยาบดินทรเดชา เมื่อครั้งที่ยกทัพมาที่กรุงพนมเปญ สันนิษฐานว่า วัด วัดพระพุทโธมสะจารย์ คงเกิดความเสียหายมากหลังจากเวียดตามเข้ามาปกครองพนมเปญ เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) จึงได้บูรณปฏิสังขรณ์วัดและสร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ใน พ.ศ. 2385 เป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองทรงเครื่อง หน้าวัดมีตุ๊กตาทองตั้งแบบทหารจีนสมัยราชวงศ์หมิง ด้านหน้าวิหารโดยมีศิลาจารึกเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ปักอยู่ด้านหน้าเจดีย์ (ศานติ ภักดีคำ, 2549)

ศาสนสถานอีกแห่งหนึ่งในเหตุการณ์สงครามในกัมพูชา คือ วัดปราบปัจจามิตร หรือ วัดกระโดน (វត្តក្របដូនារ) อยู่ในเมืองพระตะบอง (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2022) ที่มีข้อมูลว่าสร้างในช่วง พ.ศ. 2388 ที่มีความดังปรากฏใน ว่า

วัดกโธลเป็นวัดโบราณ มีกำเนิดในสมัยนั้นด้วย แต่เดิมวัดนี้เป็นที่ตั้งค่ายของเจ้าพญาบดินทร์ แต่ภายหลังได้อุทิศที่ดินนี้ถวายพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างวัดอารามแห่งหนึ่งชื่อว่า 'วัดปราบปรามปัจจามิตร' เขาสังเกตเห็นมีเหลือเจดีย์ ข้างหลังพระวิหาร ในลักษณะการตกแต่งที่แปลกแตกต่างจากวัดอื่นๆ ในจังหวัด (พระตะบอง)...มีเรื่องเล่าว่าเมื่อครั้งที่เจ้าพระยาบดินทรเดชาพาช้างเดินผ่านช้างทั้ง 4 เชือกหยุดพร้อมกันถือว่าเป็นลางดี ท่านจึงให้สร้างวัดขึ้นที่นี่ ด้านหน้าอุโบสถก็มีรูปปั้นช้าง 4 เชือกจำลองเหตุการณ์ในครั้งนั้น ต่อมาวัดนี้ก่อสร้างใหญ่โตเป็นวัดประจำตระกูลอภัยวงศ์ เจ้าเมืองพระตะบองที่ครองเมืองพระตะบองตั้งครั้งรัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 5

อุโบสถเป็นรูปแบบที่นิยมสร้างกันในกัมพูชา รูปแบบเช่นเดียวกับที่วัดแก้วพิจิตร หน้าบันอุโบสถทั้งด้านหน้าและหลัง เป็นตราจักรีวางบนพระแสงขรรค์ชัยศรี เปล่งแสงทองบนลวดลายชดช้อย ส่วนด้านหลังเป็นรูปพระตะบองบนพานแว่นฟ้า สัญลักษณ์ตำแหน่งเจ้าพระยาอัครราชธรรณิทร์ ภายในอุโบสถมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวพระตะบองศรัทธามาก คือ เสาศระ 4 หน้า ที่เล่ากันว่าลอยมากับน้ำมีลักษณะเป็นท่อนไม้ แต่ด้านบนสลักเป็นรูปพระพุทธรูปทั้งสี่ด้าน ส่วนพระประธานในปัจจุบันเป็นองค์ใหม่ สร้างขึ้นหลังจากเขมรแดงทำลายองค์เดิมแล้วนำไปทำถนน และยังมีเสาไม้ในอุโบสถประดับด้วยแผ่นทองเหลืองแกะสลักพันรอบเสาทุกต้นไว้ ด้านหลังอุโบสถมีเจดีย์บรรจุอัฐิของผู้คนในตระกูลอภัยวงศ์ ซึ่งตรงประตูทางเข้ามีปูนปั้นเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (ชุ่ม อภัยวงศ์) ยืนอยู่ตรงขอบประตู

ส่วนตึกอาคารหลังเก่าที่เคยใช้เรียนพระปริยัติธรรมทรุดโทรมมากแล้ว และมีปูนปั้นรูปต่างๆ เป็นปริศนาธรรมประดับตามเสาหมวกกำแพง ภายในวัดมีสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่มีความเชื่อกำกับว่ามีการนำพุนดินไปถมสร้างเป็นอาคารโบสถ์ (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ)

ภาพที่ 3 วัดชัยชนะสงคราม (วัดตึก) กรุงเทพฯ และวัดที่พนมเปญ อนุสรณ์ของเจ้าพระยาบดินทร์เดชา อันเนื่องด้วยสงครามและสัญลักษณ์แห่งชัยชนะ (ภาพออนไลน์)

เนื้อความจารึกโดยย่อคือ ในปี พ.ศ. 2385 ตรงกับแผ่นดินรัชกาลที่ 3 เจ้าพระยาบดินทร์เดชาได้รับพระบรมราชโองการให้ยกทัพออกจากกรุงเทพมหานคร ไปปราบผู้ล่งล้ำเข้ามาอยู่ในกรุงพนมเปญ ครั้นสำเร็จ เจ้าพระยาบดินทร์เห็นวัดวาอารามน้อยใหญ่มีความเสียหายมาก ก็เกิดจิตกุศลถึงกับสละทรัพย์จ้างวานไพร่พลช่วยกันซ่อมแซมวัดต่างๆ ให้เป็นพุทธสถานสืบไป และ “สร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานขึ้นใหม่อีกองค์หนึ่ง สูงห้าวาสามศอกคืบ พุทธศักราชล่วงได้ 2385” ข้อความต่อจากนั้น เป็นการอัญเชิญเทวดามาร่วมรับรู้

หรือข้อมูลอันว่าด้วยวัดไชยชุมพลสงคราม อันมีที่มาประวัติว่าด้วยเรื่องศาสนสถานกับชัยชนะในสงครามที่ว่า

พระเจดีย์เก่าแก่ที่ตั้งอยู่ใกล้พระอุโบสถหลังเก่า กรมศิลปากรได้จัดขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานไว้ ตามประกาศครั้งที่ 1 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 ลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2478 ในสมัยโบราณกองทัพไทยได้เคยชุมพลเหล่าทหารที่ทะเลแล้วร่วมพิธีตั้งศาลเพิงตาบวงสรวงเทพารักษ์ทางไสยศาสตร์ก่อนที่จะออกไปรบประจันกับเหล่าศัตรู โดยชุมชุมร่วมพิธีกัน ณ ตรงที่ตั้งพระเจดีย์องค์นี้ และได้สร้างเจดีย์นี้เพื่อเป็นนิมิตฉลองชัย ชื่อ ไชยชุมพล แสดงว่าพระเจดีย์นี้สร้างขึ้นในที่ชุมพล ต่อมาขนานนามวัดให้เหมาะสมตามชัยนิมิตนี้

ดังนั้นในเหตุการณ์ที่เนื่องด้วยเจ้าพระยาบดินทร์เดชา จึงเนื่องด้วยความสำคัญดังกล่าว และก่อให้เกิดแนวคิดเรื่องอนุสรณ์สถานกับความเชื่อที่เนื่องด้วยสงคราม ดังนั้นวัดชัยชนะสงครามที่ผู้เขียนเดินทางไปเฝ้าศพ จึงเนื่องด้วยเขมรแต่เป็นการสร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์สถาน คติของการสร้างวัดจึงเป็นคติหนึ่งของสังคมไทยหรือบุรพชนของสยามกับการสร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์ รวมทั้งคติของการสร้างวัดนัยหนึ่งเพื่อเป็นการถวายเป็นกุศลถวายพระพร อภัยบาปประการ อีกนัยหนึ่งเป็นการแสดงออกที่เรียกว่าพลังแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนา และที่สำคัญอาจเป็นคตินิยมของชนชั้นปกครองที่มองว่าการสร้างวัดคือการแสดง “ทาน” ตามหลักของผู้ผู้นำในข้อทศพิธราชธรรม จึงกลายเป็นคตินิยมที่ว่าสร้างวัดให้ลูกวิ่งเล่น หรือคิดว่าด้วยการสร้างวัดเพื่อเอาใจชนชั้นนำ ดังคติการสร้างวัดในช่วงสมัยรัชกาลที่ 2 และ รัชกาลที่ 3 กรณีของวัดชัยชนะสงคราม รวมทั้งวัด

อื่น ๆ อีกจำนวนมาก แต่ที่ยกมาเป็นคติของการสร้างวัดเพื่อเป็นอนุสรณ์สถานแห่งตระกูลหรือสายตระกูลดังปรากฏในบริบทของสังคมไทย

ภาพที่ 4 วัดใหญ่ชัยมงคล อโยธยา วัดชนะสงคราม กทม.

อนุสรณ์สถานแห่งชัยชนะที่เนื่องด้วยศาสนสถานในพระพุทธศาสนา (ภาพออนไลน์)

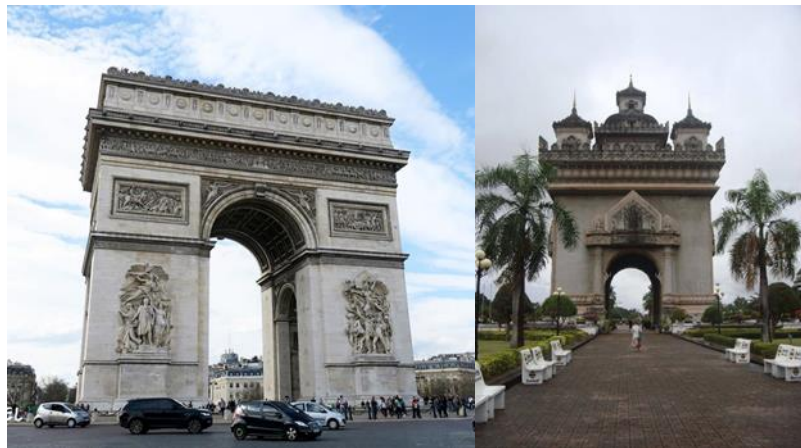
ภาพที่ 5 อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ และ อนุสรณ์ดอนเจดีย์ชัยชนะแห่งพระนเรศวร (ภาพออนไลน์)

อนุสรณ์แห่งชัยชนะ

คติแห่งชัยชนะมีอยู่ทั่วโลก เป็นการสร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความทรงจำ และในเวลาเดียวกันก็เป็นอนุสรณ์แห่งกาลเวลาด้วย ดังที่ทั่วโลกรู้จัก 1.ประตูชัยแห่งติตุส (Arch of Titus) 2.ประตูชัยแห่งอองรี (Triumphal Arch of Orange) 3.ประตูชัยสีดำ (Porte Noire) 4.ประตูชัยแห่งแซปติมิอุส แซเวรุส ในเมืองเลปติส เมกนา (Arch of Septimius Severus in Leptis Magna) 5.ประตูชัยแห่งแซปติมิอุส แซเวรุส ในกรุงโรม 6.ประตูชัยแห่งคาราคัลลา (Arch of Caracalla) 7.ประตูชัยแห่งกาเลริอุสและห้องโถงกลม 8.ประตูชัยแห่งคอนสแตนติน (Arch of Constantine) 9.ประตูชัยแห่งปราสาทนูโอโว (Arch of Castel Nuovo) 10.ประตูชัยแซ็ง-เดอนี (Porte Saint-Denis) ซึ่งมีความหมายเป็นสัญลักษณ์ของชัยชนะ หรือการชนะเป็นความหมายร่วมกันและกัน

ในกรณีของคติเรื่องสร้างอนุสรณ์แห่งชัยชนะ มีอยู่หลายแห่งด้วยกันทั้ง “ถนนเชียงใหม่” ตั้งชื่อเป็นอนุสรณ์สงคราม เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ร่วมกันตีเมืองเชียงใหม่คืนจากพม่า (กองบรรณาธิการ

ศิลปวัฒนธรรม,2567) อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ เป็นอนุสรณ์แห่งชัยชนะ ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2485 ในเขมรเองก็มีวีเมียนเอกราช (Victory Monument) ที่ว่าด้วยด้วยชัยชนะ หรือการได้มาซึ่งเอกราชของกัมพูชาจากฝรั่งเศส การสร้างวัดเทพลילה การสร้างวัดพระไกรสิทธิ์ (น้อย) (ศานติ ภักดีคำ,2557) จึงมีความหมายเป็นอนุสรณ์แห่งสงครามและชัยชนะด้วย หรืออาจไม่ถึงกับนิยามแบบวัดที่มีชื่อตรงตามศัพท์ก็ตาม เช่น “ชนะสงคราม” แต่องค์ประกอบของการสร้างมีนัยยะอันเนื่องด้วยสงคราม รวมไปถึงการสร้างวัดที่เจ้าพระยาบดินทรในฐานะแม่ทัพกัมพูชาในขณะนั้นเป็นผู้บัญชาการรบในพื้นที่กัมพูชา อาทิ วัดปราบปัจจามิตร หรือ วัดกระโดน (វត្តក្រដូន) ที่พระตะบอง เมื่อ พ.ศ. 2388 วัดพระพุทธโฆสจารย์ หรือ วัดเงินหม้อมแงก (វត្តព្រះពុទ្ធខោសោក) ที่พนมเปญ (โพสท์ทูเดย์,2558) และอาจเรียกว่าเป็นวัดประจำตระกูลก็อาจกล่าวได้ ส่วนวัดที่เนื่องด้วยชัยชนะทั้งวัดชนะสงคราม บางลำพู กรุงเทพฯ วัดชัยชนะสงคราม สัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ วัดชัยชนะสงคราม (จังหวัดตาก) วัดไชยชุมพลชนะสงคราม (กาญจนบุรี) วัดใหญ่ชัยมงคล (พระนครศรีอยุธยา) ล้วนเป็นวัดที่เนื่องด้วยสงครามหรือมีความเป็นมาโดยมีคติของสงครามเป็นตัววัดทั้งสิ้น ผู้คนนิยมไปกราบไหว้เพื่อขอให้พระอำนวยการให้ตนมีชัยและชนะต่ออริราชศัตรู มากกราบไหว้บูชาเสริมสิริมงคลแก่ตัวเอง เป็นสัญลักษณ์แห่งความสำเร็จ] ดังนั้นจึงนิยามความหมายเป็นศาสนสถานในพระพุทธศาสนากับอนุสรณ์สถานแห่งชัยชนะและสงคราม

ภาพที่ 6 ประตูกษัตริย์ที่ฝรั่งเศส ประตูกษัตริย์ที่เวียงจันทน์ ว่าด้วยเรื่องชัยชนะ แต่ตีความและให้คำอธิบายแตกต่างกัน (ภาพผู้เขียน)

ภาพที่ 7 อนุสาวรีย์เอกราช และอนุสรณ์สถานชัยชนะกลางกรุงเทพมหานคร (ภาพออนไลน์)

บทสรุป

ดังนั้นอนุสรณ์สถานแห่งการสร้างวัดดังกรณีการสร้างวัดชัยชนะสงคราม ของเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) จึงเป็นประหนึ่งอนุสรณ์สถานแห่งสงครามแต่ใช้คติความเชื่อจากวัดและศาสนามาเป็นฐานในการแสดงออก รวมทั้งวัดที่มีชื่ออันเนื่องด้วยการสร้างศาสนสถาน “ชนะสงคราม” ๗ หรือการสร้างอนุสรณ์แห่งชัยชนะเป็นคตินิยมที่เป็นสากล เรียกว่า “ความยินดี” เป็นเรื่องของมนุษย์ในโลกนี้ หากย้อนกลับไปในกัมพูชา ก็จะมีอนุสรณ์แห่งชัยชนะของเวียดนามในคราวชนะเขมรแดง ที่เรียกว่าอนุสาวรีย์ 7 มกราคม 1979 หรือการชนะได้เอกราชของพระเจ้าสีหนุในคราวได้เอกราชจากฝรั่งเศส ก็จะมีอนุสรณ์แห่งเอกราชนั้นที่เรียกว่า “วิมานเอกราช” ซึ่งมีนัยยะของความทรงจำ มีนัยยะของเหตุการณ์ที่ผ่านมาในอดีต ล้วนเป็นเรื่องน่าทรงจำ หรือควรค่าแก่การจดจำทั้งสิ้น

บรรณานุกรม

ถนอม อานามวัฒน์. (2516). ความสัมพันธ์ระหว่างไทยเขมรและญวนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นกรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ไทยรัฐ. (2558). "จารึกพระยาบดินทร์ ยังอยู่ดีที่...พนมเปญ". สืบค้น 18 มีนาคม 2567.

จาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/477130>

พระมหาสยาม สยามิโก และคณะ. (2567). อนุสรณ์พิธีพระราชทานเพลิงศพพระราชวริยสุนทร

(อิน วรภิจุใจ ป.ธ.๕). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เลี้ยงเสียง.

โพสต์ทูเดย์. (2558). "แกะรอยไทย ในพระตะบอง". สืบค้น 18 มีนาคม 2567.

จาก <https://www.posttoday.com/lifestyle/340428>

รุ่งอรุณ กุลธำรง. (2556). วัดกับมัสยิดริมคลองแสนแสบ : ความเป็นมาและการดำรงอยู่. วารสารไทยศึกษา.

8 (2), 59-96.

วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์. (2556). คลองแสนแสบ : ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง. วารสารไทยศึกษา.

8 (2),1-23.

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2022). "วัดกระโตนหรือวัดปราบปัจจามิตร". มุลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.

สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2567.

จาก <https://www.blockdit.com/posts/6341a0d61164e653f85a63d1>

ศานติ ภัคดีคำ. (2553). คลองแสนแสบ : ความสำคัญในฐานะเส้นทางเดินทัพไทย-กัมพูชา.หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมไทย. 6 (2553),165-180.

_____. (2549). ศิลารีกเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ณ วัดพุทธโฆสาจารย์ กรุงเทพมหานคร (K.1213). วารสารดำรงวิชาการ .5 (2),172-186.

_____. (2557). "วัดเทพสถิต วัดของเจ้าพระยาบดินทรเดชา ที่สร้างครวชุดคลอง "แสนแสบ".

ศิลปวัฒนธรรม. สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2567

จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_39250

_____. (2560). "เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) กับบทบาทสร้างเมืองใหม่ในกัมพูชา".

ศิลปวัฒนธรรม. สืบค้น 15 มีนาคม 2567. จาก

https://www.silpa-mag.com/history/article_43224

กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม. (2567). เปิดที่มา “ถนนเชียงใหม่” ฝั่งธนบุรี ชื่อ “เชียงใหม่” แต่ทำไมมาอยู่กรุงเทพฯ?. ศิลปวัฒนธรรม. สืบค้น 29 พฤษภาคม 2567.

จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_133163?